

DOI: 10.32999/ksu2524-0838/2019-26-14
 УДК 598.2(477.41)

Причепя М. В.

СУЧАСНИЙ СТАН ОРНІТОФАУНИ ОКРЕМИХ ЧАСТИН БАСЕЙНУ РІЧКИ РОСЬ

Інститут гідробіології НАН України, Київ, Україна
 e- mail: prichepa1987@ukr.net

Було розглянуто і проаналізовано сучасний стан орнітофауни окремих районів долини річки Рось. Всього зареєстровано 200 видів птахів. Це становить 47,1% від фауни України. Серед них 120 гніздові, 7 ймовірно гніздові, 67 – пролітний, 6 зимуючі. 23 види занесені до Червоної книги України. Аналіз ландшафтів виявив значний рівень трансформації. Це є одним із лімітуючих чинників у розповсюдженні різних видів птахів, зокрема лугових та гідрофільних. Долина річки згідно зареєстрованих видів є важливим місцем гніздування та виступає у ролі міграційного коридору між місцями гніздування та зимівлі різних видів птахів. Результати багаторічного моніторингу видового складу птахів лише наводять дані стосовно видового складу птахів. Кількісний склад згадується лише фрагментарно, що буде цілком подальших досліджень. У більшій мірі результати досліджень акцентують увагу на видовому складі хижих та водно-болотних птахів. Оскільки на наш погляд ці птахи з екологічної точки зору у найбільшій мірі підлягають впливу антропогенної діяльності людини.

Особливості їх екології та зміни чисельності дають можливість судити про біорізноманіття і екологічний стан середовища у цілому. Актуальність досліджень полягає у відсутності системних досліджень середньої течії річки Рось та її приток. Видовий склад та розповсюдження птахів басейну річки Рось нині залишається відкритим питанням. Орнітологічні дослідження долини річки Рось в основному фрагментарні і стосуються лише окремих ділянок річки, зокрема нижньої течії. У процесі багаторічного моніторингу було отримано нові дані стосовно видового складу птахів долини річки Рось. Було виявлено 200 видів, серед яких 120 є гніздовими. Басейн річки Рось завдяки наявності численних приток різного розміру та конфігурації русла, заболочених лук, озер, каналів, ставків, де вирощують рибу сприяють поширенню гідрофільних видів птахів.

Ключові слова: птахи, долина річки Рось, ландшафти, вразливі види, антропогенний вплив.

Prichepa M. V.

THE MODERN CONDITION OF THE AVIFAUNA OF SEPARATE PARTS OF ROS BASIN

The present state of the ornithofauna of the separate parts of the valley of the Ros river was considered and analyzed. A total of 200 species of birds are registered. It is 47.1% of the fauna of Ukraine. Among them, 120 are nesting, 7 are probably nesting, 67 are flying, 6 are wintering. 23 species are listed in the Red Data Book of Ukraine. The analysis of landscapes revealed a significant level of transformation. This is one of the

limiting factors in the distribution of various species of birds, in particular meadow and hydrophilic. The river valley according to registered species is an important breeding ground and acts as a migratory corridor between breeding sites and wintering of different species of birds. The results of long-term monitoring of species composition of birds only give data on the species composition of birds. The quantitative composition is mentioned only fragmentarily, which will be the goal of further research. To a greater extent, research results focus on the species composition of predatory and wet-bird species. Since, in our opinion, these birds from the ecological point of view are most affected by anthropogenic human activities.

The peculiarities of their ecology and changes in numbers make it possible to judge the biodiversity and the ecological state of the environment as a whole. The urgency of the research is the absence of systematic studies of the average flow of the Ros river and its influx. The species composition and distribution of the birds of the Ros river basin is now an open question. Ornithological studies of the Ros river valley are mainly fragmentary and relate only to individual sections of the river, in particular the lower reaches. In the course of long-term monitoring, new data were obtained regarding the species composition of the birds of the Ros river valley. 200 species were identified, of which 120 are nesting. Ros river basin due to the numerous influxes of various sizes and configurations of the channel, waterlogged onions, lakes, canals, ponds, where fish growers promote the propagation of hydrophilic species of birds.

Key words: *birds, Ros river valley, landscapes, vulnerable species, anthropogenic influence.*

Відомо, що річки відіграють важливу роль у розповсюдженні та збереженні різних видів птахів. Значна частина видів безпосередньо залежить від наявності річок, зокрема гідрофільні види, інші її використовують у якості орієнтира під час міграцій або для здобуття корму [9, 10]. Річка Рось протікає трьома областями і має протяжність 346 км. Басейн річки належить до найбільш зарегульованих. Характерною особливістю річки є чергування розширених і звужених ділянок. Останні зокрема зустрічаються у місцях виходу кристалічних порід [14]. За рахунок нерівномірного рельєфу тут представлені різні комплекси орнітофауни. В долині річки Рось розташовані ліси різного типу, що зумовлює гніздування багатьох представників орнітофауни. Серед яких важливу роль відіграють вільхові ліси, схилі дубрави, де збереглися первозданні природні комплекси із мало порушеними біоценозами. Загалом коефіцієнт лісистості становив 6 %, озерності 0,2% [14]. Актуальність досліджень полягає у відсутності системних досліджень середньої течії річки Рось та її приток. Видовий склад та розповсюдження птахів басейну річки Рось нині залишається відкритим питанням. Орнітологічні дослідження долини річки Рось в основному фрагментарні і стосуються лише окремих ділянок річки, зокрема нижньої течії [2–7]. Зважаючи на те, що в умовах інтенсифікації сільського господарства та посилення рівня урбанізації відбувається

трансформація ландшафтів істотно змінюється середовище існування. Це відображається на якісному та кількісному складі птахів долини річки. Враховуючи різний рівень толерантності, відносно зазначених чинників, окремі види птахів потребують охорони, оскільки є своєрідними індикаторами екологічного стану середовища [11, 16, 15]. Враховуючи зазначене вище, метою роботи було надати сучасну характеристику видового складу птахів середньої течії долини річки Рось та окремих її приток.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Матеріал було зібрано за період із 2000 до 2018 рр. у долині річки Рось та її окремих приток, зокрема р. Красна, р. Протока, р. Роставиця, р. Кам'янка. Дослідженню підлягали болота, луки, прилеглі до річки ліси, також агроєкосистеми та окремі техноспороди у межах населених пунктів (мости, ЛЕП, ГЕС тощо). Спостереження і облік птахів проводили із завідома облаштованих стаціонарів у місцях їхньої найбільшої концентрації. Маршрути прокладали у кожному типі ландшафту так, щоб облікова смуга охоплювала якомога більшу площу біотопу і найповніше відображали різномірні стації, які його формують. Переміщення між стаціонарами здійснювали за допомогою велосипеда або автомобіля. Для спостережень використовували біноклі 12x5 та цифровий фотоапарат з 20-кратним збільшенням. Птахів визначали за книгою «Птахи фауни України» [12]. Українські назви птахів наведені згідно з «Анотованим списком українських наукових назв птахів фауни України...» [13].

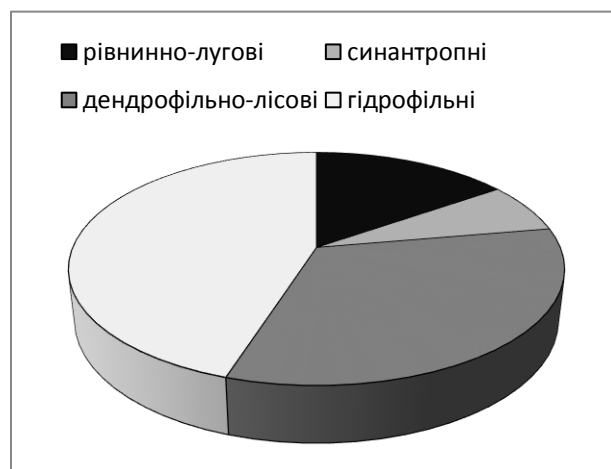
РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Було відмічено, що трофічно з біотопами басейну річки Рось пов'язані усі без виключення види птахів, зареєстрованих під час обліків. Проте для гніздування використовують долину лише 60% (120 видів). За період спостережень було зареєстровано 200 видів птахів. Найбільшим видовим різноманіттям характеризувались водоплавні та водно-болотні птахи (93 види або 45,5%). Кількість гніздових – 44 види. Враховуючи нестабільні екологічні умови вздовж озер, боліт та річок якісний склад суттєво варіює. Кількість видів зростає, зокрема під час міграційного сезону. У найбільшій мірі високим видовим багатством характеризуються мало протічні озера, риборозплідні ставки та осоково-рогозові болота. Так, згідно обліків 2006-2009 рр. у межах Білоцерківських риборозплідних ставків було зареєстровано 73 види птахів. Це є найвищий показник. Важливість цих біотопів полягає у їх граційності стосовно таксономічного різноманіття та вразливості щодо антропогенного навантаження. Трансформація природних

ландшафтів накладає свій відбиток на розподіл видів. Це, зокрема стосується представників водно-болотяних та лугових біотопів [11]. Птахи дуже чутливо реагують на зміни навколишнього середовища [17]. Внаслідок деградації природних ландшафтів змінюються їх топічні та трофічні характеристики, що призводить до суттєвого скорочення чисельності їх угруповань [9, 16]. Негативні наслідки інтенсивного с/г та урбанізації полягає у зменшенні кількості малопорушених природних ділянок, а також у поступовому зниканні видів, які негативно реагують на трансформацію угідь. Це пояснюється низьким рівнем їх пластичності. До таких у басейні р. Рось належать: пастушок, *Rallusaquaticas*, погонич малий *Porzana parva*, баранець звичайний *Gallinago gallinago*, бугай *Botaurus stellaris*, деркач *Crex crex*, чечевиця *Carpodacus erythrinus*, кропив'янка рябогруда *Sylvia nisoria*.

Видовий склад лісів, лісосмуг сформований переважно дендрофільними видами. Загальна кількість зареєстрованих видів складає 64 видів (33%). З них гніздовими є 47 видів (рис. 1). Якісний склад цих біотопів є більш стабільним, оскільки меншою є амплітуда коливання умов існування порівняно з водно-болотяними угіддями. Останні, зокрема, перебувають під потенційним впливом антропогенного навантаження та змін клімату. Видовий склад залежить в основному від типу та віку лісів, а також від сезонності коли кількість видів зростає за рахунок мігруючих та зимових.

Поєднання природних та антропогенних ландшафтів сприяє формуванню специфічних орнітоценозів. Високий рівень антропогенної трансформації населених пунктів визначає бідніший, порівняно з іншими біотопами, якісний склад фауни птахів [10]. У таких біотопах загальна кількість видів складає 14 видів (75). Він в основному представлений монодомінатними угрупованнями колоніальних та інших синантропів.

Рис. 1. Співвідношення кількості видів птахів (%) облікованих у межах досліджуваних територій за різними біотопами.

Незважаючи на значний рівень розораності берегів вздовж долини басейну р. Рось збереглися специфічні ділянки лугів, зокрема вигонів із різнотрав'ям. Зазначені біотопи дають притулок 31 виду птахів (15,5%). Проте зважаючи на суттєвий(протягом останніх 4-5 років) вплив з боку інтенсивного сільського господарства (с/г) відбуваються істотні коливання чисельності та видового складу птахів, які мають менш виражені адаптивні ознаки. Це, зокрема, стосується чорноголової трав'янки *Saxicola torquata*, польового жайворонка *Alauda arvensis*, щеврика лугового *Anthus trivialis*, просянки *Emberiza calandra*.

У подальшому ми акцентували увагу на окремих представниках та їх розподілі у долині р. Рось. Серед лелекоподібних *Ciconiiformes* гніздовими видами є чапля сіра *Ardeacinerea*, чепурна велика *Egretta alba*, шугайчик *Ixobrychus minutus*, бугай *Botaurus stellaris*, квак *Nycticorax nycticorax*, руда чапля *Ardeapurpurea*, білий лелека *Ciconiaciconia*. Останній трапляється в оновному неподалік населених пунктів, де влаштовує гніздові платформи на стовпах (с. Томилівка, с. Фурси, с. Великополовецьке) та сухих деревах (околиці с. Клочки, Піщаний масив м. Біла Церква). Лелека чорний (*Ciconianigra*)(рис. 2.) – вид, що у незначній кількості мігрує територією Білоцерківського району. Варто зазначити реєстрацію цього виду 24.04.2016 р та 8.05.2016 р. на території Томилівського лісу. Наступного року птах реєструвався 22.04.2017, 15.05.2017 на заболочених територіях вздовж Томилівського лісу та р. Рось, зокрема неподалік м. Біла Церква, с. Шкарівка та с. Клочки. Крім того двічі його було зафіксовано 10.05.2017 та 15.05.2017 р. в дендропарку Олександрія, де він полював на ставках.

У подальшому чорного лелеку було зафіксовано неодноразово в долині р.Рось у період з 28.04.2018 р. по 10.06.2018 р. Зважаючи на наявність заболочених ділянок лісу, що межують з відкритими низинними осоковими та осоково-рогозовими болотами, можливо чорний лелека є нерегулярно гніздовим видом цих регіонів. На користь цього може свідчити знайдене гніздо на липі у 2006р., що за конструкційними особливостями нагадувало гніздо цього виду.

Неабияку цінність річка Рось відіграє у якості резервату гідрофільних птахів, зокрема сивкоподібні *Charadriiformes*, гусеподібні *Anseriformes*, журавлеподібні *Gruiformes*, лелекоподібні *Ciconiiformes*. Тут, зокрема, зареєстровано гніздування ширококоніски *Anas clypeata*, чирянки великої *Anas querquedula* (дрібні озера заболочені озера вздовж річки Рось). Крижень *Anas platyrhynchos* – найбільш масовий гніздовий вид серед гусеподібних. Під час перельотів трапляється свищ *Anas penelope*, чирянка мала *Anas crecca*, чернь білоока *Aythya nyroca*, чернь чубата *Aythya fuligula*, попелюх *Aythya ferina*, гуска сіра *Anser*

anser, гуменник *Anser fabalis*, гуска білолоба *Anser albifrons*, нерозень *Anas strepera*, крех малий *Mergus albellus*, гоголь *Bucephala clangula*, турпан *Melanitta fusca*, лебідь-шипун *Sygnus olor*, лебідь-кликун *Sygnus cygnus*. Гніздування попелюха зареєстровано на в основному на риборозплідних ставках (м. Біла Церква, с. Піщана, с. Великополовецьке). Варто зазначити реєстрацію сірої гуски в гніздовий сезон (3 особини) в околицях с. Шкарівка 5.05.2010 р. Крім того траплялись випадки гніздування лебедя-шипуну на річці Красна (2008), Кам'янка (2018), Рось (2006), а також на прилеглих болотах до річки Рось (2016-2018).

Рис. 2. Чорний лелека *Ciconianigra* в околицях с. Ключки.

На болотах та луках у долині річки Рось неодноразово реєструвались на гніздуванні баранець звичайний *Gallinagogallinago* (рис. 4) (околиці с. Шкарівка, с. Коженики, с. Фесюри), пісочник малий *Charadrius dubius*, набережник *Actitis hypoleucos*, чайка *Vanellus vanellus* на більшості заболочених ділянок вздовж річки та її приток. Також неодноразово чайка відзначалась на гніздуванні в агроландшафтах (поля озимини, ячменю).

Рис. 3. Сорокопуд сірий *Laniusexcubitor* в околицях с. Шкарівка.

Рис. 4. Баранець звичайний *Gallinago gallinago* на одному зі ставків Білоцерківського риборозплідника.

У 2016 та 2018 рр. декілька пар пісочника малого було виявлено на гніздуванні на полях сої та ячменю. У гніздовий сезон також реєструвався коловодниклісовий, що може свідчити на користь його спорадичного гніздування. Під час міграцій на луках зупиняються такі птахи: брижач *Philomachus pugnax*, коловодник лісовий *Tringa ochropus*, коловдник болотяний *Tringa glareola*, коловодник великий *Tringa nebularia*, коловодник звичайний *Tringa totanus*, баранець великий *Gallinagomedia* (Червона книга України). Одним з найбільш важливих районів, де зупиняється чимало тундрових та поліських видів є риборозплідні ставки. Саме тут реєструються побережники *Calidris* (6 видів) (рис. 5), грицик великий *Limosalimos*, брижач *Philomachus pugnax*, коловодник (5 видів), баранець звичайний (рис. 5), кульон великий *Numeniusarquatic* (Червона книга України).

Рис. 5. Побережники на ставках Білоцерківського риборозплідника: зліва чорногрудий *Calidris ferruginea*, зверху та справа малий *Calidris minutus*.

У долині річки Рось та її приток (Роставиця та Кам'янка) зосереджено декілька колоніальних поселень чорного *Chlidonias nigra* та білощогого крячків *Chlidonias hybrida*. Під час полювання тут трапляються річкові *Sterna hirundota* та малі крячки *Sterna albifrons* (Червона книга України). У 2006 році було зареєстровано гніздування 3 пар крячка білокрилого *Chlidonias leucopterus* разом з білощоким на одному із ставків Білоцерківського риборозплідника. На островах р. Роставиця (околиці с. Трушки) та на риборозплідних ставках с. Великополовецьке неодноразово реєстрували гніздування мартина жовтоносого *Larus cachinnans*. Мартин звичайний *Larus ridibundus* зареєстрований як гніздовий вид на окремих острівцях річки Рось у межах м. Біла Церква, на риборозплідних ставках с. Великополовецьке, с. Піщана, с. Храпачі, м. Біла Церква, р. Красна, Кам'янка. Інші види мартинів (табл. 1) трапляються під час міграцій. Пірникозові *Podicipedidae* представлені 4 видами. Серед яких 3 гніздові (Білоцерківські риборозплідні стави). Сірощока пірникоза *Podicepsgrisegena* трапляється у невеликій кількості під час міграцій.

Серед горобцеподібних *Passeriformes* варто зазначити, дифузні колоніальні угруповання плиски жовтоголової у вигляді двох розірваних ареалів у межах с. Шкарівка та с. Фесюри (рис. 6). Крім 3 видів очеретянок *Acrocephalus*, 2 видів кобилочок *Locustella*, широко розповсюджена синьошийка *Luscinia svecica* (рис. 7). Останню можна вважати фоновим видом осокових та рогозово-очеретяних боліт. Синиця ремез *Remiz pendulinus* представлена в основному фрагментарно вздовж р. Протока.

Рис. 6. Плиска жовтоголова, *Motacilla citreola* в околицях с. Шкарівка.

Рис. 7. Синьошийка, *Luscinia svecica* в околицях м. Біла Церква.

Незважаючи на синантропність серпокрильця чорного *Apus apus* та горихвістки чорної *Phoenicurus ochruros*, зазначені види представлені у вигляді фрагментарних гніздових угруповань у долині р. Рось в околицях с. Глибичка та с. Чмирівка. Крім того міська ластівка *Hirundo rustica* та чорна горихвістка активно займають ніші у дамбах водосховищ.

Враховуючи наявність гідроспоруд вздовж середньої течії річки Рось це дозволяє поширенню синантропних або гірських видів, зокрема, горихвістка чорна, ластівка міська, серпокрилець чорний. Крім того є колонії бджолоїдок *Merops apiaster*, розміщені на урвищах (околиці с. Чмирівка), берегових ластівок *Riparia riparia* (ок. с. Коженики, м. Біла Церква, с. Чмирівки).

Неабияку цінність становлять хижаки як своєрідні індикатори умов існування в наземних екосистемах [11]. Було зареєстровано 12 пар луня очеретяного *Circus aeruginosus* (5 пар у долині р. Рось), 3 пари в долині р. Протока, 2 пари в долині р. Кам'янка, 1 пара в долині р. Красна та Роставиця відповідно. Крім того, долина річки та її приток відіграє важливе значення у міграції польового *Circus cyaneus* та лугового луня *Circus pygargus*, скопи *Pandion haliaetus*, орлана-білохвоста *Haliaeetus albicilla*, кібчика *Falco ovespertinus*, які щороку летять вздовж лугових ділянок та заболочених лук. Під час міграцій також реєструвались неодноразово, сапсан *Falco peregrinus*, канюк степовий *Buteo rufinus*, зміїд *Circaetus gallicus* (рис. 8) та орел-карлик *Hieraetus pennatus* (Червона книга України).

Рис. 8. Зміїд *Circaetus gallicus* в околицях с. Шкарівка.

Останні три навіть протягом гніздового сезону. У значній кількості відвідують ці луки канюк звичайний *Buteo buteo* (рис. 9), осоїд *Pernis apivorus* (рис. 10), яструб великий *Accipiter gentilis* і малий *Accipiter nisus*, боривітер звичайний *Falco tinnunculus*, підсоколик великий *Falco subbuteo*.

Рис. 9. Канюк звичайний, *Buteobuteo* в околицях с. Шкарівка.

Рис. 10. Осоїд *Pernis apivorus*, в околицях с. Томилівка.

Перераховані види є гніздовими видами. У межах досліджуваних ділянок було зареєстровано 22 пари канюка звичайного. У долині річки Рось зазначений вид є найбільш чисельним видом серед хижаків. Крім того виявлено 2-3 пари чорного шуліки *Milvus migrans* (Червона книга України). У зимовий період реєструються підсоколик малий *Falco columbarius* та зимня *Buteo lagopus*.

Підорлик малий *Aquila pomarina* – мігруючий вид вздовж відкритих ділянок річок та озер. Пару цих хижаків спостерігали над Томилівським лісом 5.05.2011 р. Відомі випадки реєстрації цього хижака 19.05.2012 в околицях с. Великополдовецьке Сквирського району [8] у гніздовий сезон.

Лугові птахи представлені нерівномірно залежно від типу травостою та чагарників. Це зокрема стосується щеврика польового *Anthus campestris* та щеврика лугового *Anthus pratensis*, трав'янки лучна *Saxicola rubetra* та чорноголової *Saxicola torquata*, просянки *Emberiza calandra*, куріпки сірої *Perdix perdix*, перепела *Coturnix coturnix*. Останні два види активно заселяють агроландшафти, зокрема поля сої та озимини. В основному на більшій частині досліджуваних ділянок домінують кропив'янка сіра *Sylvia communis*, сорокопуд терновий *Lanius collurio*, плиска жовта *Motacilla flava*, жайвір польовий *Alauda arvensis*, вівсянка звичайна *Emberiza citrinella*. В осінньо-зимовий період у долині р. Рось неодноразово фіксувався сорокопуд сирій *Lanius excubitor* (Червона книга України) (рис. 3). У 2010 р. було зареєстровано випадок гніздування сірого сорокопуда в долині р. Рось в околицях с. Шкарівка. Самець годував 3 молодих пташенят. У наступні роки вид на гніздуванні на цій території виявлений не був. Це

може свідчити про точкове локальне гніздування зазначеного виду. Хоча вид занесений до Червоної книги як рідкісний [15], в останнє десятиріччя відбувається його розселення. На це також наголошують дослідження [4], що виявили гніздування зазначеного виду на Черкащині. Також варто розглянути окремих представників дендрофільної фауни. Враховуючи процеси омолодження лісів у деяких районах басейну р. Рось це сприяє появі нових тимчасових екосистем – вирубок. Тут оселяються типові два представники: щеврик лісовий *Lullula arborea* та жайвір лісовий *Anthus trivialis*. Серед інших птахів варто зазначити 3 гніздові види дрозда *Turdus* (1 мігруючий), 3 види вівчариків *Phylloscopus*, 4 види в'юркових *Fringillidae* (4 зимуючих), 4 види синиць (2 мігруючі), 3 гніздових види славок (табл.).

Статус кропив'янки рябогрудої *Sylvia nisoria* встановити не вдалось. Оскільки птах неодноразово реєструвався у гніздовий період, його віднесено до ймовірно гніздових. Припутень *Columba palumbus* є фоновим видом річкової долини на більшій частині досліджуваної території. Горлиця звичайна *Streptopelia turtur* є фрагментарно гніздовим видом. Голуб синяк *Columba oenas* у різній кількості реєструється на луках та полях вздовж річок. 24.06.2015 р. пару цих голубів зафіксовано в дендропарку Олександрія, що може свідчити про можливе гніздування цього виду на силових дубравах вздовж р. Рось. Дятлові *Picidae* представлені 8 видами, серед яких синантропний сирійський дятел *Dendrocopos syriacus* та ймовірно гніздовий – жовна зелена *Picus viridis* (Червона книга України). Загалом останніми роками вид регулярно реєструється в осінній період, зокрема, в районі дендропарку Олександрії. Зелена жовна реєструвався у гніздовий сезон у долині р. Рось в околицях с. Коженики 12.04.2014. 28.06.2018 та 4.07.2018 р. 4 особини цих птахів було зареєстровано в урочищі Голендерня на правому березі р. Рось. Зазначені дослідження можуть свідчити на користь існування гніздового угруповання цього виду в межах Білоцерківського району, оскільки тут наявні типові для гніздування біотопи – стиглі листяні ліси в долині р. Рось.

Таблиця

Види птахів та їх статус у долині річки Рось в межах досліджуваних територій за період з 2000 до 2018 рр.

№	Назва виду	№	Назва виду
1	<i>Ciconiaciconia</i> *	101	<i>Corvuscorax</i> *
2	<i>Ciconianigra</i> /****	102	<i>Garrulusglandarius</i> *
3	<i>Ardeacinerea</i> *	103	<i>Nucifragacaryocatactes</i> ****
4	<i>Egretta garzetta</i> ****	104	<i>Picapica</i> *
5	<i>Egretta alba</i> *	105	<i>Corvuscornix</i> *

№	Назва виду	№	Назва виду
6	<i>Ardeapurpurea</i> *	106	<i>Corvusmonedula</i> *
7	<i>Botaurusstellaris</i> *	107	<i>Parusmajor</i> *
8	<i>Nycticoraxnycticorax</i> *	108	<i>Paruspalustris</i> *
9	<i>Ixobrychusminutus</i> *	109	<i>Paruscaeruleus</i> *
10	<i>Phalacrocoraxcarbo</i> ****	110	<i>Parusater</i> ****
11	<i>Podicepsgrisegena</i> ****	111	<i>Paruscristatus</i> ****
12	<i>Podicepscristatus</i> *	112	<i>Aegithaloscaudatus</i> *
13	<i>Podicepsruficollis</i> *	113	<i>Remizpendulinus</i> *
14	<i>Podicepsnigricollis</i> *	114	<i>Panurusbiarmicus</i> **
15	<i>Gaviaarctica</i> ****	115	<i>Regulusregulus</i> ***
16	<i>Grusgrus</i> /****	116	<i>Sylvianisoria</i> **
17	<i>Rallusaquaticus</i> *	117	<i>Sylviacomunis</i> *
18	<i>Porzanaparva</i> *	118	<i>Sylviacurruca</i> *
19	<i>Porzanaporzana</i> *	119	<i>Sylviaborin</i> *
20	<i>Crexcrex</i> *	120	<i>Sylviaatricapilla</i> *
21	<i>Fulicaatra</i> *	121	<i>Acrocephalusarundinaceus</i> *
22	<i>Gallinulachloropus</i> *	122	<i>Acrocephalusschoenobaenus</i> *
23	<i>Melanittafusca</i> ****	123	<i>Acrocephalusscirpaceus</i> *
24	<i>Bucephalaclangula</i> /****	124	<i>Locustellafluviatilis</i> *
25	<i>Mergusalbellus</i> ****	125	<i>Locustellaluscinioides</i> *
26	<i>Aythyanyroca</i> /****	126	<i>Phylloscopustrochilus</i> *
27	<i>Aythyafuligula</i> ****	127	<i>Phylloscopussibilatrix</i> *
28	<i>Aythyaferina</i> *	128	<i>Phylloscopuscollybita</i> *
29	<i>Nettarufina</i> /****	129	<i>Hippolaisicterina</i> ****
30	<i>Anaspenelope</i> ****	130	<i>Ficedulaalbicollis</i> *
31	<i>Anasplatyrhynchos</i> *	131	<i>Ficedulaparva</i> ****
32	<i>Anasclypeata</i> *	132	<i>Muscicapastriata</i> *
33	<i>Anasacuta</i> ****	133	<i>Saxicolarubetra</i> *
34	<i>Anasquerquedula</i> *	134	<i>Saxicolatorquata</i> *
35	<i>Anascrecca</i> ****	135	<i>Oenantheoenanthe</i> *
36	<i>Anasstrepera</i> ****	136	<i>Bombycillagarrulus</i> ***
37	<i>Cygnusolor</i> *	137	<i>Luscinialuscinia</i> *
38	<i>Cygnuscygnus</i> ****	138	<i>Lusciniasvecica</i> *
39	<i>Anseranser</i> ****	139	<i>Turduspilaris</i> *
40	<i>Anseralbifrons</i> ****	140	<i>Turdusphilomelos</i> *
41	<i>Anserfabalis</i> ****	141	<i>Turdusmerula</i> *
42	<i>Tringanebularia</i> ****	142	<i>Turdusviscivorus</i> ***
43	<i>Tringaochropus</i> **	143	<i>Erithacusrubecula</i> *
44	<i>Tringaglareola</i> ****	144	<i>Phoenicurusphoenicurus</i> *

№	Назва виду	№	Назва виду
45	<i>Tringatotanus</i> *	145	<i>Phoenicurusochruros</i> *
46	<i>Tringaerythropus</i> ****	146	<i>Laniusminor</i> ****
47	<i>Actitishypoleucos</i> *	147	<i>Laniusexcubitor</i> /***
48	<i>Philomachuspugnax</i> ****	148	<i>Laniuscollurio</i> *
49	<i>Limosalimosa</i> ****	149	<i>Troglodytestroglodytes</i> *
50	<i>Gallinagogallinago</i> *	150	<i>Passerdomesticus</i> *
51	<i>Gallinago media</i> ****	151	<i>Passermontanus</i> *
52	<i>Scolopaxrusticola</i> **	152	<i>Fringillamontifringilla</i> ***
53	<i>Phalaropusfulicarius</i> ****	153	<i>Fringillacoelebs</i> *
54	<i>Vanellusvanellus</i> *	154	<i>Coccothraustescoccothraustes</i> *
55	<i>Charadriusdubius</i> *	155	<i>Chlorischloris</i> *
56	<i>Numeniusarquata</i> /****	156	<i>Spinusspinus</i> ***
57	<i>Charadriushiaticula</i> ****	157	<i>Cardueliscarduelis</i> *
58	<i>Calidrisminuta</i> ****	158	<i>Acanthisflammea</i> ***
59	<i>Calidrisalba</i> ****	159	<i>Carpodacuserythrinus</i> *
60	<i>Calidrismaritima</i> ****	160	<i>Pyrrhulapyrrhula</i> ***
61	<i>Calidrisalpina</i> ****	161	<i>Loxiacurvirostra</i> ***
62	<i>Calidrisferruginea</i> ****	162	<i>Emberizacalandra</i> *
63	<i>Calidristemminckii</i> ****	163	<i>Emberizaschoeniclus</i> *
64	<i>Larusridibundus</i> *	164	<i>Emberizacitrinella</i> *
65	<i>Rissatridactyla</i> ****	165	<i>Emberizahortulana</i> ****
66	<i>Larusfuscus</i> ****	166	<i>Galeridacristata</i> *
67	<i>Laruscanus</i> ****	167	<i>Alaudaarvensis</i> *
68	<i>Laruscachinnans</i> *	168	<i>Eremophilaalpestris</i> ****
69	<i>Sternaalbifrons</i> /****	169	<i>Lullulaarborea</i> *
70	<i>Sternahirundo</i> ****	170	<i>Anthuscampestris</i> *
71	<i>Chlidoniashybrida</i> *	171	<i>Anthustrivialis</i> *
72	<i>Chlidoniasniger</i> *	172	<i>Anthuspratensis</i> *
73	<i>Chlidoniasleucopterus</i> ****	173	<i>Motacillaalba</i> *
74	<i>Perdixperdix</i> *	174	<i>Motacillacitreola</i> *
75	<i>Coturnixcoturnix</i> *	175	<i>Motacillaflava</i> *
76	<i>Columbalivia</i> *	176	<i>Asiootus</i> *
77	<i>Columbaoenas</i> /**	177	<i>Asioflammeus</i> /****
78	<i>Columbapalumbus</i> *	178	<i>Strixaluco</i> *
79	<i>Streptopeliaturtur</i> *	179	<i>Athenenoctua</i> **
80	<i>Streptopeliadecaocto</i> *	180	<i>Haliaeetusalbicilla</i> /****
81	<i>Cuculuscanorus</i> *	181	<i>Aquila pomarina</i> /****
82	<i>Caprimulguseuropaeus</i> *	182	<i>Milvusmigrans</i> /*
83	<i>Apusapus</i> *	183	<i>Circaetusgallicus</i> /****

№	Назва виду	№	Назва виду
84	<i>Upupaepops</i> *	184	<i>Hieraaetus pennatus</i> /****
85	<i>Alcedo atthis</i> *	185	<i>Buteo lagopus</i> ***
86	<i>Merops apiaster</i> *	186	<i>Buteo buteo</i> *
87	<i>Jynx torquilla</i> *	187	<i>Buteo rufinus</i> /****
88	<i>Dryocopus martius</i> *	188	<i>Pernis apivorus</i> *
89	<i>Picus canus</i> *	189	<i>Circus aeruginosus</i> *
90	<i>Picus viridis</i> /****	190	<i>Circus pugnax</i> /****
91	<i>Dendrocopos major</i> *	191	<i>Circus cuaneus</i> /****
92	<i>Dendrocopos minor</i> *	192	<i>Accipiter gentilis</i> *
93	<i>Dendrocopos syriacus</i> *	193	<i>Accipiter nisus</i> *
94	<i>Dendrocopos medius</i> *	194	<i>Pandion haliaetus</i> /****
95	<i>Hirundo rustica</i> *	195	<i>Falco cherrug</i> /****
96	<i>Delichon urbica</i> *	196	<i>Falco vespertinus</i> ****
97	<i>Riparia riparia</i> *	197	<i>Falco tinnunculus</i> *
98	<i>Sitta europaea</i> *	198	<i>Falco columbarius</i> ***
99	<i>Certhia familiaris</i> *	199	<i>Falco subbuteo</i> *
100	<i>Corvus frugilegus</i> *	200	<i>Falco peregrinus</i> /****

Примітки: / - види, занесені до Червоної книги України (2009), * - гніздові види, ** - ймовірно гніздові види, *** - зимуючі види, **** - пролітні види.

Межування лісів різного віку і типу із руслом річки сприяє наявності значної кількості лісових та чагарникових птахів. Це у значній мірі покращує рівень біорізноманіття. Наявність незамерзаючих водойм, зокрема поблизу дамб, у дендропарку Олександрія сприяє формуванню зимувальних скупчень водоплавних птахів. На думку [7] долина річки з кожним роком втрачає свою привабливість для окремих представників орнітофауни. Річка сильно обміліла, паводки практично відсутні, луки в основному розорені, значна кількість поймових озер та боліт пересохли або меліоровані. Внаслідок цього істотно змінюється видовий склад гніздових і мігруючих птахів. Це, зокрема, стосується вразливих птахів з обмеженими адаптивними особливостями, які неодноразово згадувались вище.

ВИСНОВКИ

У процесі багаторічного моніторингу було отримано нові дані стосовно видового складу птахів долини річки Рось. Було виявлено 200 видів, серед яких 120 є гніздовими. Басейн річки Рось завдяки наявності численних приток різного розміру та конфігурації русла, заболочених лук, озер, каналів, ставків, де вирощують рибу сприяють поширенню гідрофільних видів птахів.

Отримані результати стосовно видового складу птахів долин річки Рось можуть стати доповненням стосовно вивчення орнітофауни річкових долин. Це дозволяє розробляти концепцію збалансованого природокористування, що ґрунтується на результатах моніторингу сучасного стану екосистем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волонцевич ОО. Роль антропогенної трансформації географічного ландшафту у формуванні та видовому різноманітті орнітокомплексів великого міста. *Географія туризму*. 2012;23:324-349.
2. Гаврилук МН, Грищенко ВМ, Яблонська-Грищенко ЄД. Нові дані про рідкісних та маловивчених птахів центральної України. *Беркут*. 2005;14(1):28-37.
3. Грищенко ВМ, Яблонська-Грищенко ЄО. Нові дані про рідкісних та маловивчених птахів північної України. *Беркут*. 2008;17(1-2):5-9.
4. Грищенко ВМ, Грищенко ЄД. Гніздування сірого сорокопуда (*Laniusexscubitor*) на Канівщині. *Беркут*. 2017;26(1):60-61.
5. Грищенко ВМ, Яблонська-Грищенко ЄО. Нові дані по рідкісних та маловивчених видах птахів лісостепу та Полісся України. *Беркут*. 2013; 22(2):85-89.
6. Костюшин ВО, Домашевский СВ. Гнездовая численность лугового луня (*Circus rufaescus*) в Киевской области. *Беркут*. 2013; 22(2):105-106.
7. Костюшин ВО, Домашевский СВ, Грищенко ВН. Матеріали по распространению черного коршуна *Milvus migrans* в Киевской области в гнездовой период. *Беркут*. 2015;24(1):42-46.
8. Костюшин ВО, Домашевский СВ. Численность малого подорлика (*Aquila rotaripa*) в Киевской области в гнездовой сезон. *Бранта*. 2017;20:7-16.
9. Матвійчук ОА. Ретроспективна оцінка орнітофауни Південного Побужжя. *Вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л.Українки. Зоологія*. 2015;2:61-65.
10. Матвійчук ОА. Видова структура орнітоценозів верхнього і середнього Побужжя в умовах антропогенної трансформації екосистеми [автореферат]. *Одеса*. 2011. 19 с.
11. Матвійчук ОА, Пірхал АБ. Чисельність та поширення денних хижих птахів у Вінницькій області. Новітні дослідження Соколоподібних та сов: III міжнародна наукова конференція «Хижі птахи України»; 2008 Жовт. 24-25; *Кривий Ріг*; 2008, с. 235-242.
12. Фесенко ГВ, Бокотей АА. Птахи фауни України: польовий визначник. Київ: Українське тов.-во охорони птахів; 2002. 416 с.
13. Фесенко ГВ, Бокотей АА. Анотований список українських наукових назв птахів фауни України. Київ-Львів; 2007. 111с.
14. Хільчевський ВК, Савицький ВМ, Красова ЛА, Гончар ОМ. Польові та лабораторні дослідження хімічного складу води р. Рось. *Навч. посібн.* Київ: Видавн Центр «Київський університет»; 2012. 143 с.
15. Акімова ІА, редактор. Червона книга України. Тваринний світ. Київ: Глобалконсалтинг; 2009. 624 с.

16. Яненко ВО, Лопарев СВ. Обліки мало чисельних та зникаючих птахів околиць Києва і охорона їх біотопів. Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка. 2012; 60:7-10.
17. Sweeney S, Engindeniz E, Gunduz S. ecological concepts necessary to the conservation of biodiversity in urban environments. ITU AZ. 2007;4(1):56-72.

REFERENCES

1. Volontsevych OO. Rol antropohennoi transformatsii heohrafichnoho landshaftu u formuvanni ta vydovomu riznomanitti ornitokompleksiv velykoho mista. Heohrafiya turizmu. 2012;23:324-349. [in Ukrainian].
2. Havrylyuk MN, Hryshchenko VM, Yablonska-Hryshchenko YeD. Novi dani pro ridkisykh ta malovyvchenykh ptakhiv tsentralnoi Ukrainy. Berkut. 2005;14(1):28-37. [in Ukrainian].
3. Hryshchenko VM, Yablonska-Hryshchenko YeO. Novi dani pro ridkisykh ta malovyvchenykh ptakhiv pivnichnoi Ukrainy. Berkut. 2008;17(1-2):5-9. [in Ukrainian].
4. Hryshchenko VM, Hryshchenko YeD. Hnizduvannya siroho sorokopuda (*Lanius excubitor*) na Kanivshchyni. Berkut. 2017;26(1):60-61. [in Ukrainian].
5. Hryshchenko VM, Yablonska-Hryshchenko YeO. Novi dani po ridkisykh ta malovyvchenykh vydakh ptakhiv lisostepu ta Polissya Ukrainy. Berkut. 2013; 22(2):85-89. [in Ukrainian].
6. Kostyushyn VO, Domashevskiy S.V. Hnezdovaya chyslennost luhovoho lunya (*Circus pygarcus*) v Kyevs koy oblasti. Berkut. 2013; 22(2):105-106. [in Russian].
7. Kostyushyn VO, Domashevskiy SV, Hryshchenko VN. Materyaly po rasprostranenyuu chernoho korshuna *Milvus migrans* v Kyevs koy oblasti v hnezdovyi period. Berkut. 2015;24(1):42-46. [in Russian].
8. Kostyushyn VO, Domashevskiy SV. Chyslennost maloho podorlyka (*Aquila pomarina*) v Kyevs koy oblasti v hnezdovyi sezon. Branta. 2017;20:7–16. [in Russian].
9. Matviychuk OA. Retrospektyvna otsinka ornitofauny Pivdennoho Pobuzhzhya. Visnyk Skhidnoyevropeyskoho natsionalnoho universytetu im. L.Ukrainky. Zoolohiya. 2015;2:61-65. [in Ukrainian].
10. Matviychuk OA. Vydova struktura ornitotsenoziv verkhnoho i serednoho Pobuzhzhya v umovakh antropohennoi transformatsii ekosystemy [avtoreferat]. Odesa. 2011. 19 p. [in Ukrainian].
11. Matviychuk OA, Pirkhal A.B. Chyselnist ta poshyrennya dennykh khyzhykh ptakhiv u Vinnytskiy oblasti. Novitni doslidzhennya Sokolopodibnykh ta sov: III mizhnarodna naukova konferentsiya «Khyzhi ptakhy Ukrainy»; 2008 zhovtnya 24-25; Kryvyi Rih; 2008. p. 235-242. [in Ukrainian].
12. Fesenko HV, Bokotey AA. Ptakhy fauny Ukrainy: polovyi vyznachnyk. Kyiv: Ukrainske tov.-vo okhorony ptakhiv; 2002. 416 p. [in Ukrainian].
13. Fesenko HV, Bokotey AA. Anotovanyi spysok ukrainskykh naukovykh nazv ptakhiv fauny Ukrainy. Kyiv-Lviv; 2007. 111 p. [in Ukrainian].
14. Khilchevskiy VK, Savytskyi VM, Krasova LA, Honchar OM. Polovi ta laboratorni doslidzhennya khimichnoho skladu vody r. Ros. Navch. posibn. Kyiv. Vydavn Tsentr. «Kyivskiy universytet»; 2012. 143 p. [in Ukrainian].
15. Akimova IA, redactor. Chervona knyha Ukrainy. Tvarynniy svit. Kyiv: Hlobalkonsaltnh; 2009. 624 p. [in Ukrainian].

16. Yanenko VO, Loparev SV. Obliky malo chyselnykh ta znykayuchykh ptakhiv okolyts Kyueva i okhorona yikh biotopiv. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T.Shevchenka. 2012;60:7-10. [in Ukrainian].
17. Sweeney S, Engindeniz E, Gunduz S. ecological concepts necessary to the conservation of biodiversity in urban environments. ITU AZ. 2007;4(1):56-72.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2018.

The article was received 19 October 2018.